

KONCENTRÁLT TEJŰ FAJTÁK TENYÉSZTŐ EGYESÜLETE

✉ 4032. Debrecen, Böszörményi út 138. ☎ 52/508-437, Fax: 52/508-444/8131 📧 beri@agr.unideb.hu

---

TENYÉSZTÉSI PROGRAM

Debrecen

2020.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	4
1.1. A koncentrált tej termelésének jelentősége.....	4
2. A FAJTÁK KIALAKULÁSA, FŐBB JELLEMZŐI, JELENLEGI ÉS JÖVŐBENI SZEREPE	5
2.1. Jersey	5
2.2. Ayrshire	5
2.3. Brown swiss	6
2.4. Svéd vörös	6
3. TENYÉSZTÉSI CÉL FAJTÁNKÉNT	7
3.1. Küllemi tulajdonságok	7
3.2. Termelési és reprodukciós tulajdonságok	8
4. AZ ALKALMAZOTT TENYÉSZTÉSI MÓDSZEREK.....	8
5. A TENYÉSZTŐK, A TENYÉSZTŐSZERVEZET JOGAI ÉS KÖTELEZETTSÉGEI	9
5.1. A jóváhagyott Tenyésztési Programban résztvevő tenyésztők jogai	9
5.2. A tenyésztőszervezeti jogai és kötelezettségei.....	9
6. TÖRZSKÖNYVEZÉS	10
6.1. Az állatok jelölésének módja	10
6.2. A törzskönyvezés gyakorlata	10
6.2.1. A törzskönyv felépítése.....	10
6.2.2. A törzskönyv fő-törzskönyvi része.....	10
6.2.3. A törzskönyv melléktörzskönyvi része	10
6.2.4. A törzskönyvi részbe történő bejegyzés követelményei	11
6.2.5. Az állatok bejegyzése a melléktörzskönyvi részbe és utódaik felvétele a fő-törzskönyvi részbe	11
6.2.6. A melléktörzskönyvi részbe történő bejegyzés követelményei	11
6.2.7. A melléktörzskönyvi részben nyilvántartott állatok utódainak felvétele a fő-törzskönyvi részbe	11
7. A SZÁRMAZÁSELLENŐRZÉS ÉS IGAZOLÁS MÓDJA	12
7.1. A származásellenőrzés módszere	12
8. A SZÁRMAZÁS IGAZOLÁSA.....	12
8.1. A származás igazolás kibocsájtása, tartalma és formátuma.....	12
8.2. A származási igazolások	13
8.3. A fajtatizta tenyészállat, vagy szaporítóanyagai számára kibocsájtott származási igazolás tartalma.....	13
9. A TENYÉSZÉRTÉKBECSLÉS RENDSZERE	13
9.1. A tenyész-bikák regisztrációja.....	13
9.2. A szelekciós limitek meghatározása	14
9.2.1. A hazai bikák forgalmazhatósági szintje.....	14
9.2.2. A külföldi bikák forgalmazhatósági szintje	14
9.3. Küllemi bírálat.....	14
9.3.1. A küllemi bírálat célja	14
9.3.2. A vizsgált lineáris és fő bírálati tulajdonságok	15
10. A FAJTÁK NÉPSZERŰSÍTÉSE.....	16
11. A TENYÉSZTÉSI PROGRAM MEGVALÓSÍTÁSÁBAN, A TELJESÍTMÉNYVIZSGÁLATBAN ÉS A TENYÉSZÉRTÉK BECSLÉSBN KÖZREMŰKÖDŐ SZERVEZETEK, INTÉZMÉNYEK	16

11.1. A Koncentrált Tejű Fajták Tenyésztő Egyesülete.....	16
11.2. Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal	16
11.3. Állattenyésztési Teljesítményvizsgáló Kft.....	16
11.4. Termékenyítő állomások.....	17
11.5. Debreceni Egyetem, Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar	17
12. EGYÉB RENDELKEZÉSEK.....	17

1. BEVEZETÉS

Az Európai Parlament és Tanács **(EU) rendelete** a fajtatiszta tenyészállatok, hibrid tenyészsertések és szaporítóanyagaik Unión belüli tenyésztésének, kereskedelmének és az Unióba történő beléptetésének tenyésztéstechnikai és származástani feltételeiről (továbbiakban: EU Állattenyésztési rendelet) rendelkezik.

Tenyészállatok és szaporítóanyagaik Unión belüli kereskedelmének általános tenyésztéstechnikai és származástani szabályait és azok Unióba történő beléptetésével kapcsolatos elveket a Koncentrált Tejű Fajták Tenyésztő Egyesülete elfogadja.

1.1. A koncentrált tej termelésének jelentősége

A '70-es évek elején Magyarországon a szarvasmarhatenyésztésben elindult a szakosodás. Az érvényben lévő támogatási rendszer egyértelműen a fogyasztói tej termelését preferálta, így a tejtermelésben az a fajta válhatott egyeduralmúvá, amely a világon ebből a szempontból a legjobb. Mint a világ más országaiban, Magyarországon is a holstein-fríz fajta térhódítása volt a jellemző, s jellemző a mai napig. A koncentráltabb tej termelésére irányuló próbálkozások mind az '50-es, '60-as, valamint a '80-as években is az érvényben lévő tejátvételi rendszer miatt sikertelenek voltak. A megváltozott fogyasztói szokások, a kvótarendszer korlátozó szerepe, valamint a kisüzemi állattartásban várhatóan bekövetkező változások eredményeként a koncentrált tej termelése újra előtérbe kerülhet.

A világ szarvasmarhatenyésztésében, különösen az élenjáró országok állományában jelentősebb szerepet kapnak azok a fajták, melyek koncentráltabb tejet termelnek. Közülük is kiemelhető a jersey, amely a világ tejpiacán egyre meghatározóbb szerepet játszó Új-Zéland állományának több mint egyharmada, míg az ugyancsak piacvezető Ausztrália állományának közel 20 %-a. A koncentrált tej termelése az Amerikai Egyesült Államokban is jellemzőbb, mint nálunk, hiszen a színes fajták részaránya meghaladja a 10 %-ot. A tejtermékek előállítására szempontjából lényegesen gazdaságosabban termelő fajták tenyésztése Európában is egyre nagyobb teret nyert **például Dániában, Hollandiában és Olaszországban**. A klasszikusan holstein-fríz tenyésztő országokban is igyekeznek fajtán belül javítani a tej összetételét.

Az elmúlt évtizedekben Magyarországra bekerültek azok a fajták, amelyek e területen a világon mindenütt szerepet kaptak, de tenyésztésük **az Állattenyésztési Törvény vonatkozó jogszabályai alapján** nem volt és jelenleg sem lehetséges, mivel az adott fajta tenyészállatait csak elismert tenyésztő szervezet és csak fajtaelismerés alapján meghatározott feltételekkel tenyészthet, illetve forgalmazhat.

Jelenleg hazánkban több ezer olyan tehén termel, amely 50 és 100 % közötti jersey gént tartalmaz, a fajtatiszta, vagy keresztezett brown swiss tehének száma megközelíti az 500-at és jelen van szarvasmarhatenyésztésünkben az ayrshire és a svéd vörös fajta is. Egyesületünk e fajták tenyésztésének kíván lehetőséget adni és a fajták számára biztosítani a magyarországi fajtaelismerést.

2. A FAJTÁK KIALAKULÁSA, FŐBB JELLEMZŐI, JELENLEGI ÉS JÖVŐBENI SZEREPE

2.1. Jersey

A fajta a La Manche-csatornában lévő Jersey szigetéről származik, ahol évszázadokkal korábban ismert, s koncentrált teje miatt elismert fajta volt. Az 1700-as évek végétől a szigeten zárt tenyésztésben tartották olyannyira, hogy ettől az időponttól kezdve élő marhát nem volt szabad a szigetre bevinni. Fajtaegyesülete 1866-ban alakult, s a szigeten 1912-ben már teljesítményvizsgálatokat végeztek. Kiváló tulajdonságai miatt a világon szinte mindenütt megtalálható, változatai közül különösen a koncentrációban legjobb eredményeket elérő dán terjedt el leginkább. Színe a sárgásbarnától a világos vörösön át egészen a sötétbarnáig terjedhet. A fehér foltok megjelenése megengedett és keresztezett egyedeknél a keresztezési partnertől függően a fekete szín sem fajtaidegen. Színeződésben a bikák eltérnek, általában sötétebb színűek, erősebben pigmentáltak. Kifejezetten kis testű, finom csontozatú, gyengén izmolt fajta, ahol a tehenek marmagassága 120-125 cm, élőtömegük 380-450 kg. A magyarországi állomány küllemi tulajdonságainak felmérése a leíró lineáris rendszerben megkezdődött. Különböző változatoknak tejtermelése is eltérő. Az amerikai változat elsősorban nagyobb testtömegével és kiváló tejmenyiségevel (7-8000 kg) tűnik ki úgy, hogy a tej koncentrációja is megközelíti az 5 %-os zsír- és 4 %-os fehérjetartalmat. A dániai változat kevesebb tejtermeléssel (5-6000 kg), de rendkívül koncentrált tejével (6,5-7,5 % zsír, 4-5 % fehérje) tűnik ki, míg az ausztráliai és új-zélandi jersey kiváló szerkezeti szilárdsággal és jó legelő készséggel jellemezhető. A hazai szarvasmarha-tenyésztésben az '50-es évek elején Horn Artúr kezdeményezésére került be a fajta és az 1963-ban indult keresztezési program eredményeként kialakították a tejelő magyar barna és a tejelő magyar tarka állományokat. Mivel a tej átvételi rendszere e genotípusnak nem kedvezett és az akkor még jelentősnek mondható exportorientált marhahús előállításában is hátrányos volt a fajta, így a két genotípus tenyésztése fokozatosan kiszorult a hazai szarvasmarhatenyésztésből. A holstein-fríz fajta térhódítása után ugyancsak Horn Artúr kezdeményezésére a holstein és a jersey bevonásával, új fajtát előállító keresztezéssel hozták létre a hungarofríz fajtát, melynek a tenyésztők a '80-as évek első részében nagy jövőt, akár több százézes populációt jósoltak. A már korábban említett fogyasztói tej támogatás miatt e genotípus sem terjedhetett el. A középüzemek megjelenése és a közvetlen értékesítési lehetőség terjedése kedvezett a fajtának és napjainkra a fajtatiszta állomány és a különböző keresztezési konstrukciók nőivarú egyedének létszáma meghaladta az ötezret.

2.2. Ayrshire

Az ayrshire eredeti tenyészterülete Dél-Nyugat Skócia, ahol kialakulásában a holland lapály és a shorthorn látszott szerepet. A fajta törzskönyvezése már 1877-ben megkezdődött. A skóciai éghajlatnak megfelelően edzett, kevésbé igényes, jó alkalmazkodó képességű fajta, amely világfajtaként szinte minden földrészén megtalálható. A változatai közül külön kiemelés érdemel a finn ayrshire, amely viszonylag kisebb testtömeggel (500-550 kg), magas tejtermeléssel (6-7000 kg) és átlagosnál jobb tejkoncentrációval (4,5-5,5 % zsír, 3,5-4 % fehérje) jellemezhető. Az állatok színe mahagóni barna és nagyon jellemző küllemi tulajdonság a lant alakú szarv, amelyet a kötetlen tartás terjedése miatt egyre kevesebb állatnál figyelhetünk meg. Közepes testalkatú, kiváló küllemű állatok, tőgyalakulása talán a legideálisabbnak nevezhető teknő alakú tőgy. A fajtatiszta állatoknál a mahagóni barna szín

mellett a vörös különböző árnyalatai megjelenhetnek és a tarkázottság is jellemző. A magyarországi állomány létszáma még nem indokolja a küllemi bírálat bevezetését. Az európai tenyészeteken kívül kiemelhető az amerikai állomány, amely elsősorban tejmenyiségben kiváló (10.000 kg). A fajta származásából eredendően az időjárás szélsőségeivel szemben rendkívül ellenálló, tenyésztői szerint az afrikai meleget és a skandináviai telet egyaránt bírja. A hazai szarvasmarha-tenyésztésben megtalálható száz egyed egy későbbi tenyésztői munka kiindulása lehet.

2.3. Brown swiss

A brachyceros típusból származtatott borzderes fajta kettőshasznosítású típusban világfajta. Mint az egyik legnagyobb múltú egyszínű hegyi szarvasmarha-fajta, a világon több helyen megtalálható, ismert tájfajtái az allgauti, montanfoni, oberinntáli, valamint a kisebb testtömegű, finomabb szervezetű kárpáti borzderes. E kifejezetten kettőshasznosítású fajtából nemesítették az Amerikai Egyesült Államokban azt a brown swiss fajtát, ami megjelenésében és tejtermelésében az intenzív egyhasznosítású, tejtermelő típust testesíti meg. Színe változatos, a világos szürkétől a vörös szürkén át a barnás szürke színeződésig terjedhet. Ennél a fajtánál is érvényesült színeződésben az ivari dimorfizmus, hiszen a bikák általában sötétebbek. Jellemző, hogy a has, a comb belső felülete és a tőgy világosabb színű. Ugyanakkor a bőr, a szutyak, a nyelv, a szarv hegye és a köröm palaszürke. Az állománylétszám jelenleg nem indokolja küllemi bírálati rendszer bevezetését. A kettőshasznosítású fajta 4-5000 kg-os tejtermelésével szemben a brown swiss 8-9000 kg tejet, s a magas tejtermeléshez képest relatíve jó koncentrációjú (4,5 % zsír, 3,4 % fehérje tartalom) tejet termel. A kifejlett korban 600 kg körüli tehéntesttömeg igazolja, hogy a holstein-frízhez hasonló, nagytestű tejelőmarháról van szó, amelyhez egy viszonylag nagy növekedési erély, s elfogadható vágási százalék is csatlakozhat. A hús színe valamivel sötétebb, mint a hegyi tarka fajtáké, ezért kevésbé kedvelt. Magyarországra a '60-as években a kettőshasznosítású borzderes fajta került, melynek tenyésztése bizonyos időszakokra és területre korlátozódott. A '90-es években ideiglenesen elismert tenyésztő szervezet karolta fel a magyarországi, zömmel kettőshasznosítási típusba tartozó egyedek tenyésztését, de a munkának különösebb eredménye a hazai szarvasmarhatenyésztés számára nem volt. A jelenleg meglévő ötszáz egyed és a tejtermelők részéről jelentkező igény, valamint a fajta termelési potenciálja indokolta tenyésztésének újragondolását.

2.4. Svéd vörös

A svéd vörös fajta kialakításában helyi fajták, az angliai shorthorn, valamint a skót ayrshire vett részt. A XX. század elejétől az addig zömmel kettőshasznosítású fajta nemesítésére a finn ayrshire-t használták fel. A nemesítés eredményeként a fajta tejtermelése egyenletesen javult, de megőrizte a tej koncentrációjában jelentkező előnyöket is. A több, mint 130 000-es svédországi tehénállomány megfelelő genetikai bázist jelent a fajta tejirányú tenyésztéséhez. Az utóbbi években a svéd, a norvég, a dán és a finn tenyésztők közös programjában a svéd, a norvég és dán vörös, valamint a finn ayrshire tenyész bikák vesznek részt, alakítván a nyitott törzskönyvű svéd vörös fajta genetikai értékét. A törzskönyvezés a több fajta használata ellenére svédországi bázissal történik, de a közeljövőben elképzelhető, hogy „északi vörös” vagy „viking red” néven a fajták közös törzskönyvbe kerülnek.

A svéd vörös fedett vörös színű, kisebb méretű, elsősorban a lábon és a hason megjelenő fehér foltokkal. A foltok körvonala élesen határolt, de esetenként fehér tűzdeltség is előfordul. Közepes tejtű tejelő fajta, a tehének átlag súlya 500-550 kg, a bikáké 800-900 kg.

A fajtatiszta állomány minimális létszáma még nem indokolja a küllemi bírálati rendszer bevezetését, de a fajtaátalakító keresztezésből született egyedek bírálata a leíró lineáris rendszerben megtörténik. Tejtermelőképesége 7000-7500 kg tej, 4,5%-ot meghaladó zsírral és 3,5%-ot meghaladó fehérjetartalommal. A fajta tenyésztése során meghatározó szerepet kapott a termékenység, így a két ellés közötti idő jobb a többi tejhasznosítású fajtához viszonyítva (380-390 nap). Közép korai tenyésztésbe vétel (15-16 hónap), kiváló fogamzóképeség és könnyű elléslefolyás jellemzi. A mérsékelt tejttermelés eredményeként a hasznos élettartam 3-4 év közötti, ami lényegesen jobb, mint a jelenleg meghatározó holstein-fríz fajtáé. Mivel a fajta tenyésztése során figyelmet fordítottak a hústermelőképeségre is, így a vágóállatok növekedési erélye és húsformái megközelítik a kettőshasznosítású fajtákét.

A fajta szerepet kap az Amerikából induló, de Európában és hazánkban is alkalmazott ProCross keresztezési programban.

3. A TENYÉSZTÉSI CÉL FAJTÁNKÉNT

3.1. Küllemi tulajdonságok

Jersey fajtánál célunk a kistestű, 350-450 kg testtömeggel rendelkező, tejelő jelleget jól kifejező állatok tenyésztése. A fajta közismert jellemzője a szilárd szervezet szabályos állású erős lábakkal, amelyet a hazai állománynál is meg kívánunk őrizni. Színeződésben a világosabb színtől a vöröses árnyalaton át a barnáig bármelyik jellemezheti a fajtát. Az egyes testrészek alakulásában a világon is elfogadott fajtajellemzőket szeretnénk magyarországi állománynál is tenyészcélként kitűzni.

Az **ayrshire** fajtánál cél a közepes testnagysággal (500-600 kg) jellemezhető, jó konstitúciójú tejelő fajta tenyésztése. Kiemelten kell kezelni a fajtára talán legjellemzőbb tőgyalakulás megtartását, illetve tenyésztési úton történő javítását, valamint a tehének testtömegének és rámájának növelését. Küllemi tulajdonságokban a kiváló amerikai ayrshire tehének külleme lehet követendő cél.

A **brown swiss** fajta megjelenésében egyértelműen az amerikai nagytestű, intenzív tejelő típus meghonosítása a feladatunk. A 600-700 kg-os testtömeg, a 140 cm-t meghaladó marmagasság elvárás e fajta egyedeitől. Az egyes küllemi tulajdonságok terén a holstein-fríz bírálataánál is megfogalmazott elvárások vezérelhetik a hazai brown swiss tenyésztőket.

A **svéd vörös** fajta küllemében a kitenyésztés jellegéből adódóan különböző színárnyalat és tarkázottság is megjelenik. Kívánatosnak és jellemzőnek tartjuk a fedett vörös, vagy bordóba hajló, kevés fehér foltot viselő egyedeket. A közepes testnagyság, és a tejhasznosítású fajták átlagát meghaladó húsformák jellemzőek a tehénekre, de különösen a bika utódokra.

A fajtáknál külön hangsúlyt fektetünk a lábszerkezet, illetve a tőgy küllemének javítására annak érdekében, hogy az intenzív tejttermelés ellenére minél hosszabb ideig termelésben

maradhassanak a tehenek. A kiváló szervezeti szilárdság, a jó konstitúció, az átlagon felüli gépi fejhetőség eredendően is e fajták tenyészcélja között szerepelt, így ennek megőrzését kiemelt feladatunknak tekintjük.

3.2. Termelési és reprodukciós tulajdonságok

A **jersey** fajtánál cél a 7000 kg-ot meghaladó tejtermelés, 5 % feletti zsír és 4 %-os fehérje. Elvárás a 365 és 385 nap két ellés közötti idő, a 13-14 hónapos korban történő tenyésztésbe vétel és átlagosan 4-5 laktáció teljesítése.

Az **ayrshire** fajtánál cél a 8000 kg-ot meghaladó tejtermelés, 4,5 % feletti zsír és 3,6 % feletti fehérje. Kívánatos a 375-395 nap két ellés közötti idő, 14-15 hónapos korban történő tenyésztésbe vétel és átlagosan 4-5 laktáció teljesítése.

A **brown swiss** fajtánál cél a 9000 kg-ot meghaladó tejtermelés, 4 % feletti zsír és 3,5 % fehérje. Két ellés közötti időben a 400 nap alatti célunk a tenyésztésbe vétel 15-16 hónapos korban legyen lehetséges. A magas színvonalú tejtermelés ellenére szerencsés lenne a 4-nél több laktáció teljesítése.

A **svéd vörös** fajtánál cél a 7500 kg-ot meghaladó tejtermelés, a 4% feletti zsír és 3,5 % fehérje. A két ellés közötti idő 400 nap alatti és cél, hogy a tenyésztésbe vétel 16 hónapos korban legyen lehetséges. A termelési igénybevételnek megfelelően az átlagnál hosszabb, 4 év feletti hasznos élettartamot várunk el a fajtától.

4. AZ ALKALMAZOTT TENYÉSZTÉSI MÓDSZEREK

A fajtáknál **cél** kiváló termelési és küllemi tulajdonságokkal rendelkező **fajtatiszta állomány** létrehozása, **amely történhet tenyészállat importtal, vagy fajtaátalakító keresztezéssel.** Egyik fajtában sem rendelkezünk olyan hazai állománnyal, mely jelenleg reményt jelentene arra, hogy fajtatiszta tenyésztési eljárással az állománylétszámot biztosítani vagy növelni lehessen. Szerencsére a fajtáknál nemzetközi genetikai bázis áll rendelkezésre a hazai állomány kialakítására. A **jersey fajtában** elsősorban a meglévő jersey és jersey keresztezett egyedekből indulnánk ki, melyekre meghatározóan az amerikai típust képviselő jersey változat bikáit használnánk, de szerepet kapna tenyésztésünkben a köztudottan koncentráltabb tejet termelő dán típus is. Keresztezési alapként bármelyik Magyarországon tenyésztett fajta szóba jöhet, melynek tenyésztője a jövőben több generáción keresztül a jersey fajtával kíván termékenyíteni. Az **ayrshire** állománynál a hazai tehen populáció egy részénél ma is biztosítva van a fajtatiszta tenyésztés lehetősége. Az ayrshire vérségű hazai teheneknél folytatni kell a fajtaátalakító keresztezést, más fajták tenyésztői részére pedig biztosítani kell a lehetőséget a keresztezés megkezdésére. Szaporító anyagot elsősorban az amerikai állományból vásárolnánk, de megfelelő tenyészértékkel rendelkező finn ayrshire bikák is programunk részesei lehetnek. A **brown swiss** esetében, mivel a hazai állomány kis létszámú, a későbbiek során behozott brown swiss egyedek fajtatiszta tenyésztése, valamint hazai egyéb fajták átkeresztzése lehet a célunk.

A **svéd vörös** fajtánál rendelkezésre áll minimális létszámú fajtatizta egyed, és a kutatási program során felhasznált több ezer adag szaporítóanyag garancia arra, hogy a tenyésztéshez szükséges hazai állomány biztosítva legyen.

5. A TENYÉSZTŐK, A TENYÉSZTŐSZERVEZET JOGAI ÉS KÖTELEZETTSÉGEI

5.1. A jóváhagyott tenyésztési programban részt vevő tenyésztők jogai

1. A tenyésztők jogosultak az Egyesület jóváhagyott tenyésztési programjában részt venni, feltéve, hogy:
  - a) tenyészállataikat a tenyésztési program földrajzi területén elhelyezkedő gazdaságokban tartják;
  - b) tenyészállataik fajtatizta tenyészállatok esetén a tenyésztési programban részt vevő fajtához tartoznak.
2. A jóváhagyott tenyésztési programban részt vevő tenyésztők jogosultak arra, hogy:
  - a) a fajtatizta tenyészállataikat a tenyésztőszervezet által, a fajtákra létrehozott törzskönyv főtörzskönyvi részébe bejegyezzék;
  - b) az állataikat a tenyésztőszervezet által a fajtákra létrehozott törzskönyv melléktörzskönyvi részében nyilvántartsák;
  - c) teljesítményvizsgálatban és tenyészértékbecslésben részt vegyenek;
  - d) származási igazolást kapjanak;
  - e) kérésre tenyészállataikra vonatkozóan megkapják a teljesítményvizsgálat és a tenyészértékbecslés naprakész eredményeit, ha ezek az eredmények rendelkezésre állnak;
  - f) hozzáférjenek a tenyésztési programot végrehajtó tenyésztőszervezet által a tenyésztési programmal kapcsolatban a részt vevő tenyésztők számára nyújtott minden más szolgáltatáshoz.
3. Az Egyesület Alapszabálya a tagságról rendelkezik, így az ott meghatározott jogokon felül a tenyésztők jogosultak arra, hogy:
  - a) e tenyésztőszervezet tagjává váljanak;
  - b) a tenyésztési program meghatározásában és kialakításában részt vegyenek.

5.2. A tenyésztőszervezet jogai és kötelezettségei

1. A jóváhagyott tenyésztési programja tekintetében az Egyesület jogosult jelen tenyésztési program önálló **meghatározása és végrehajtása**.
2. Az Egyesület jogosult kizárni tenyésztőket a tenyésztési programban való részvételből, amennyiben az említett tenyésztők nem felelnek meg a tenyésztési program szabályainak és az **EU Állattenyésztési rendeletének**.
3. A bíróságok szerepének sérelme nélkül a tenyésztőszervezet feladata rendezni azokat a vitákat, amelyek a jóváhagyott tenyésztési program végrehajtása során a tenyésztők között, valamint a tenyésztők és a tenyésztőszervezetek között felmerülhetnek, az **EU Állattenyésztési rendelet** szerint.

4. A vitarendezésben az Egyesület kiköti az Egyesület elnökségének illetékességét.

6. TÖRZSKÖNYVEZÉS

6.1. Az állatok jelölésének módja

A szarvasmarhák egyedi tartós jelölését és nyilvántartásba vételét a vonatkozó rendelet szerint. Az adatbázis a Szarvasmarha Információs Rendszerben (SZIR) működik az egységes állatnyilvántartás érdekében. Az Egységes Nyilvántartási és Azonosítási Rendszer (ENAR) szabályainak betartása kötelező.

Megyei körzetekben, az 50 szarvasmarhánál kevesebb szarvasmarhával rendelkezőknél ENAR felelős állatorvos, önálló tenyészetekben pedig az állattartó, vagy az általa megbízott felelős szakember végzi a jelölést.

A rendszerben az állatok egyedi megjelölése úgy történik, hogy:

- mindkét fülbe azonos módon elhelyezett füljelzőt kell rakni,
- a jelölést a borjú születését követő 15 napon belül kell elvégezni,
- import állatot a karantén leteltét követő 15 napon belül kell megjelölni,
- használni csak az NÉBIH által **engedélyezett** ikerpáros műanyag füljelzőket szabad.

Az Egyesület a fajták törzskönyvezését a mindenkor érvényes jogszabályokban rögzített elvekkel összhangban végzi.

6.2. A törzskönyvezés gyakorlata

A vonatkozó hazai vagy uniós jogi szabályozás értelmében a Koncentrált Tejű Fajták Tenyésztő Egyesületének törzskönyve mind a négy fajtánál (jersey, ayrshire, brown swiss, svéd vörös) tartalmaz főtörzskönyvi és melléktörzskönyvi részt.

6.2.1. A törzskönyv felépítése

A törzskönyv tartalmaz egy főtörzskönyvi részt, és egy melléktörzskönyvi részt.

6.2.2. A törzskönyv főtörzskönyvi része

Az Egyesület eltérő kritériumok, illetve eljárások alapján a fajtatiszta tenyészállatokat különböző osztályokba történő bejegyzésére osztályokra bontja a törzskönyv főtörzskönyvi részét.

6.2.3. A törzskönyv melléktörzskönyvi része

Az Egyesület egy melléktörzskönyvet hoz létre olyan nőivarú egyedek számára, amelyek nem jogosultak a főtörzskönyvi részbe történő bejegyzésre, mivel a tenyésztési programban meghatározott szabályok lehetővé teszik az ilyen állatok utódainak bejegyzését a fajta főtörzskönyvi részébe.

6.2.4. A főtörzskönyvi részbe történő bejegyzés követelményei

- a) az állatnak ugyanazon fajta törzskönyvének főtörzskönyvi részébe bejegyzett szülőktől és nagyszülőktől kell származnia;
- b) az állat származását a jóváhagyott tenyésztési programban meghatározott szabályok szerint kell megállapítani;
- c) az állatot azonosítani kell az állatok azonosítására és nyilvántartására vonatkozó hazai és uniós állat-egészségügyi jognak megfelelően és a jóváhagyott tenyésztési programban meghatározott szabályok szerint;
- d) az állat Unión belüli értékesítése vagy Unióba való beléptetése esetén, amennyiben az állatot be kívánják jegyezni a törzskönyvbe, vagy bejegyzés céljából nyilvántartásba kívánják venni az állatot abban, a hazai és uniós jogszabályoknak megfelelően kiállított származási igazolásnak kell kísérnie.
- e) amennyiben az állatot az Unión belül értékesített vagy az Unióba beléptetett szaporítóanyagból hozták létre, és be kívánják jegyezni valamely törzskönyvbe, vagy bejegyzés céljából nyilvántartásba kívánják venni abban, a szaporítóanyagot szintén a hazai és uniós előírásoknak megfelelően kiállított származási igazolásnak kell kísérnie.

6.2.5. Az állatok bejegyzése a melléktörzskönyvi részbe és utódaik felvétele a főtörzskönyvi részbe

Az Egyesület a tenyésztők kérésére bejegyzzi a tenyésztési programjukban szereplő azon egyedeket, amelyek nem jogosultak a főtörzskönyvi részbe történő bejegyzésre, amennyiben azok az állatok teljesítik a vonatkozó hazai és uniós jogszabályokban meghatározott feltételeket. Az Egyesület a tenyésztők kérésére bejegyzzi a főtörzskönyvi részbe az említett állatok ivadékait és ezen ivadékokat fajtatiszta tenyészállatoknak tekinti, feltéve, hogy az ivadékok megfelelnek a vonatkozó hazai és uniós jogszabályokban meghatározott feltételeknek.

6.2.6. A melléktörzskönyvi részbe történő bejegyzés követelményei

- a) az állatot azonosítani kell az állatok azonosítására és nyilvántartására vonatkozó hazai és uniós állat-egészségügyi jognak megfelelően és a jóváhagyott tenyésztési programban meghatározott szabályok szerint;
- b) az állatnak a tenyésztőszervezet megítélése szerint meg kell felelnie a fajtára vonatkozó jellemzőknek;
- c) az állatnak adott esetben meg kell felelnie a jóváhagyott tenyésztési programban meghatározott minimális teljesítőképességi követelményeknek azon tulajdonságok tekintetében, amelyekre vonatkozóan a főtörzskönyvi részbe bejegyzett fajtatiszta tenyészállatokat vizsgálják.

6.2.7. A melléktörzskönyvi részben nyilvántartott állatok utódainak felvétele a főtörzskönyvi részbe

Az adott nőivarú egyednek:

- a) olyan anyától és anyai nagyanyától kell származnia, amelyet bejegyeztek a fajta törzskönyvének melléktörzskönyvi részébe;

- b) olyan apától és két nagyapától kell származnia, amelyet bejegyeztek a fajta törzskönyvének főtörzskönyvi részébe.

7. A SZÁRMAZÁSELLENŐRZÉS ÉS -IGAZOLÁS MÓDJA

A **hatályos jogszabályok alapján** származási igazolás, az elismert tenyésztő szervezet által a tenyészállat és szaporító anyag tenyésztési adatairól törzskönyv, vagy a tenyésztési főkönyv alapján kiállított közokirat.

Az Egyesület ellátja származási igazolással mindazon tenyésztőknek az állatait, akik azt kérik, ha azt állatok törzskönyvezésének szakmai akadályja nincs.

A származási igazolás a Koncentrált Tejű Fajták Tenyésztő Egyesületének hivatalos okirata, amely az állomány és egyednyilvántartás, a küllemi bírálat és a tenyészértékbecslés során keletkezett alap és származtatott adatokat tartalmazza.

Származásellenőrzés elrendelése szükséges, ha az egyed származásával kapcsolatban gyanú merül fel:

- sajátteljesítmény-vizsgálat ellenőrzés esetén,
- ITV bikák ivadékainál, valamint
- a tenyésztési hatóság elrendelése alapján szűrőpróba szerűen.

7.1. A származásellenőrzés módszere

Az Egyesület elfogadja a vércsoport vizsgálatot, vagy más megfelelő és legalább ugyanolyan fokú bizonyosságot nyújtó módszer, például DNS-vizsgálat. A tenyészállatok azonosítására egyéb (pl. SNP alapú) módszereket, ha azok legalább ugyanolyan fokú bizonyosságot nyújtanak, mint a vércsoportvizsgálatok.

8. A SZÁRMAZÁS IGAZOLÁSA

8.1. A származási igazolás kibocsátása, tartalma és formátuma

A tenyészállatok és szaporítóanyagaik kísérő származási igazolásainak kibocsátása, tartalma és formátuma:

- a) Amennyiben a jóváhagyott tenyésztési programban részt vevő tenyésztők tenyészállataik vagy szaporítóanyagaik esetében származási igazolásokat kérnek, az e tenyésztési programot végrehajtó tenyésztőszervezet - a Koncentrált Tejű Fajták Tenyésztő Egyesülete kibocsátja ezen igazolásokat. Az Egyesület származási igazolással látja el mindazon egyesületi tagsági viszonyral rendelkező tenyésztők állatait, akik azt kérik; amennyiben az adott egyedek törzskönyvezésnek egyéb szakmai akadályja nincs;
- b) Az Egyesület biztosítja a származási igazolások időben történő továbbítását;
- c) Az Egyesület által vezetett törzskönyvbe felvett tenyészállatok és szaporítóanyagaik kereskedelmi forgalmazása esetén, és amennyiben e tenyészállatokot vagy e szaporítóanyagokból származó utódokat be kívánják jegyezni vagy nyilvántartásba

kívánják venni egy másik törzskönyvben, illetve tenyésztési nyilvántartásban, úgy e tenyészállatokat vagy szaporítóanyagokat származási igazolással látja el;

8.2. A származási igazolások

- a) Tartalmazzák a tenyésztési program és a tenyészértékbecslés c. fejezeteiben meghatározott információkat;
- b) Az Egyesület által kiadott származási igazolás **formáját és tartalmát EU Rendelet írja elő.**

8.3. A fajtatizsza tenyészállat vagy szaporítóanyagai számára kibocsátott származási igazolás tartalma

Az Egyesület feltünteti a fajtatizsza tenyészállat vagy szaporítóanyagai számára kibocsátott származási igazolásban az alábbiakat:

- a) az import egyedeknél a teljesítményvizsgálatok és a tenyészértékbecslés aktuális eredményeit,
- b) az adott tenyészállatot, vagy a szaporítóanyagok donorállatait érintő valamennyi ismert genetikai hibát és genetikai sajátosságot, a jóváhagyott tenyésztési program tekintetében.

9. A TENYÉSZÉRTÉKBECSLÉS RENDSZERE

A jelenlegi magyarországi állomány nagysága és teljesítménye nem teszi lehetővé, hogy a közeljövőben olyan létszámban lehessen apaállatot előállítani, amely biztosítaná a Magyarországon elvégzett tenyészértékbecslést. Célunk lehet kiváló apaállatok spermájának, illetve embrióknak az importja, melyre alapozva néhány év múlva saját bázison elvégzett tenyészértékbecslést végezhetünk.

9.1. A tenyész bikák regisztrációja

A különböző országokból származó bikákra a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) központi lajstromszámot (KPLSZ) ad ki. A Hivatal erre vonatkozó igényt kizárólag az adott fajta tenyésztő szervezetétől fogad el. A termékenyítő állomások, illetve a szaporítóanyag forgalmazók a KPLSZ-el nem rendelkező import sperma beérkezését megelőzően, de legkésőbb a karantén megkezdésekor folyamodnak a KPLSZ kiadásáért az Egyesülethez.

A nemzeti és az EU közösségi jog adott szabályozási területre vonatkozó előírásainak megfelelően, az Egyesület semmilyen akadályt nem gördít a mesterséges termékenyítésre engedélyezett tenyész bikák szaporítóanyagának, és a természetes fedeztetésre szánt tenyész bikák kereskedelmének szabadsága útjába. A tenyész bikák kiválasztása és

köztenyésztésben történő felhasználása során a tenyésztők hiteles információkon alapuló szakmai döntéseiben bízik.

9.2. A szelekciós limitek meghatározása

9.2.1. A hazai bikák forgalmazhatósági szintje

Mivel hazai bikaelőállításra jelenleg nincs lehetőségünk és a mostani állomány minőségét és létszámát tekintve erre csak több év múlva kerülhet sor, így a forgalmazhatósági szint meghatározásával e tenyésztési programban érdemben nem foglalkozunk. Ugyancsak később kerülhet kialakításra a szelekciós index, melynél várhatóan minden fajta külföldi szelekciós módszerét figyelembe véve határozzuk meg azt, hogy mely értékmérők milyen arányban vesznek részt az indexben.

9.2.2. A külföldi bikák forgalmazhatósági szintje

A külföldi bikák behozataláról az Egyesület tenyésztésvezetője, a termékenyítő állomások, illetve spermaforgalmazók képviselője dönt. A jelenlegi helyzetben célunk külföldről átlagosnál jobb tenyészértékkel rendelkező bikák megvásárlása, illetve biztosítanunk kell a keresztezési program megkezdéséhez jó minőségű, de olcsóbb tenyészanyag behozatalát is. Ezek arányát későbbiekben csökkenteni kell, illetve hazai előállítású szaporítóanyaggal kell kiváltani.

9.3. Küllemi bírálat

A kizárólag termelési tulajdonságra irányuló tenyésztés és szelekció önmagában nem hozhatja meg a kívánt eredményt. A koncentrált tejű fajtákat tenyésztőknek az a célja, hogy olyan állatokkal termeljenek, amelyek nagy mennyiségű tömegtakarmány felvételére képesek, jó lábszerkezetűek, tőgyük több laktáció után is egészséges és géppel kitűnően fejhető. Ezen célok megvalósítását szolgálja egy jól felépített, korszerű küllemi bírálati rendszer.

Az Egyesület az egyes fajtáknál tenyésztési célként leírt tehéntípus kialakításában nagy jelentőséget tulajdonít a küllemi bírálatnak. A bírálat során szerzett információk a tenyészértékbecslés során lehetőséget teremtenek arra, hogy az egyes fajtákban a termelőképeség mellett olyan konstitúció alakulhasson ki, amely biztosítja a hosszú időn át történő gazdaságos termelést. A küllemi bírálat tagjaink részére jelenleg nem kötelező, a tenyészcél megvalósítása érdekében azonban javasolt.

9.3.1. A küllemi bírálat célja

- ***Az állományok és egyedek küllemi értékelése***

Azoknál a fajtáknál, amelyeknek tenyésztésszervezését Egyesületünk felvállalta, az elmúlt években tudatos küllemi szelekció nem, vagy alig történt. A kis létszámból adódóan az állomány küllemében is heterogén, így időnkénti felmérése, funkcionális küllemi állapotoknak megítélése, a hazai állomány erősségeinek és gyengéinek

kimutatása különösen fontos. Az időről-időre ismétlődő bírálatok adatainak összevetése módot ad a tenyésztőnek arra, hogy figyelemmel kísérhesse állományának küllemi alakulását. Az állományokban végzett küllemi értékelés alapjául szolgálhat egy tudatos bikaválasztásnak, a korrektív párosításnak.

- ***Adat és információ egyéb célokra***

A küllemi bírálat alapadatai felhasználhatóak még kutatás céljára, nemzetközi összehasonlításokhoz, a tenyészállatok értékesítése során is.

A fajták küllemi bírálatát a fajtaegyesület megbízásából, szakirányú végzettséggel rendelkező, független szakember végzi. A jelenlegi állományt, mivel az állománylétszám csekély és ivadékvizsgálatra nem kerül sor, 1 fő bírálja. Az alkalmazott bírálati rendszer a világ és európai rendszerekkel harmonizáló, lineáris, leíró bírálati elvek alapján 1-9-ig pontozza az egyes lineáris tulajdonságokat és 100 pontos rendszerben a fő bírálati tulajdonságokat.

9.3.2. A vizsgált lineáris és fő bírálati tulajdonságok

A tulajdonságok megválasztásánál figyelembe vettük azt, hogy tejhasznosításban a hazai szarvasmarhatenyésztésben meghatározó fajtánál, a holstein-fríznél mely tulajdonságokat bírálják, valamint nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében az ICAR ajánlásait is. Természetesen az egyes fajtáknál a lineáris tulajdonságok megítélése, a biológiai szélső értékek meghatározása eltérő lehet.

Lineáris tulajdonságok

Farmagasság
Körömszög
Erősség
Elülső tőgyfél illesztése
Törzsmélység
Hátsó tőgyfél magassága
Élesség
Tőgymélység
Farlejtés
Függesztés
Farszélesség
Bimbóhelyeződés
Hátsó láb oldal nézet
Bimbóhosszúság
Hátsó láb hátsó nézet

A fő bírálati tulajdonságok

Tejelő jelleg
Testpont
Láb-, lábvégpont
Tőgy

10. A FAJTÁK NÉPSZERŰSÍTÉSE

Az Egyesület célja, hogy a tenyésztőkkel együttműködve erőfeszítéseket tegyen a fajta tenyésztértékének növelésére és ezzel együtt a fajta megfelelő népszerűsítésére. Mivel hazánkban kevésbé ismert és még kevésbé használt fajtákról van szó, különösen fontosnak tartjuk, hogy a hazai szarvasmarhatenyésztésben újként megjelenő, vagy korábban már tenyésztett, de különböző okok miatt nem eléggé elterjedt fajtákat a tenyésztők számára ismertté tegyük.

Ennek érdekében:

- szakfolyóiratokban tudományos kutatások eredményeit, népszerűsítő folyóiratokban pedig a fajta általános jelentőségét bemutató cikkeket kívánunk megjelentetni,
- segítünk abban, hogy a mesterséges termékenyítő szervezetek szakmai információkban gazdag katalógusok kiadásával tájékoztassák a tenyésztőket,
- részt kívánunk venni azokon a kiállításokon, bemutatókon, amelyek lehetőséget biztosítanak a tenyészállatok felvezetésére, az Egyesület eredményeinek bemutatására,
- tagjaink részére szaktanácsadás, aukciók szervezésével igyekszünk szakismereteket átadni, illetve lehetőséget biztosítani kiváló tulajdonságú tenyészállatok beszerzésére.

11. A TENYÉSZTÉSI PROGRAM MEGVALÓSÍTÁSÁBAN, A TELJESÍTMÉNYVIZSGÁLATBAN ÉS A TENYÉSZÉRTÉKBECSLÉSBN KÖZREMŰKÖDŐ SZERVEZETEK, INTÉZMÉNYEK

11.1. A Koncentrált Tejű Fajták Tenyésztő Egyesülete

- A Tenyésztési Program kialakítása és végrehajtása.
- Bikanevelő tehének kiválogatása.
- Javaslat e tehének célpárosítására.
- Ivadékvizsgálat szervezése, küllemi bírálat.
- Törzskönyvezés.
- Származási igazolás kiadása.
- Tenyészállat forgalmazás koordinálása.
- Marketing munka.

11.2. Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal

- **Törzskönyvezés és hatósági vizsgálatok ellenőrzése, hitelesítése.**
- **Adatbázis működtetése, az adatok átadása és közzététele.**

11.3. Állattenyésztési Teljesítményvizsgáló Kft.

- Termelés ellenőrzés.
- Elsődleges információ a tenyésztő részére.

- Tenyésztési szolgáltatás, szaktanácsadás.

11.4. Termékenyítő Állomások

- Bikák elhelyezése, spermavétel, a tenyésztők szaporító anyaggal történő ellátása.
- Közreműködés bikanevelő tehenek kiválasztásában, célpárosításokban.
- Ivadékvizsgálat szervezése.

11.5. Debreceni Egyetem, Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar

- A tenyésztési módszerek alkalmazásával kapcsolatos kísérletek.
- A tenyészértékbecslés folyamatos korszerűsítését célzó kísérleti munka.
- A koncentrált tej termelésével kapcsolatos takarmányozási és élettani kísérletek.
- A nemzetközi kapcsolatok ápolása.

12. EGYÉB RENDELKEZÉSEK

Jelen Tenyésztési Programot a Koncentrált Tejű Fajták Tenyésztő Egyesülete 2020. augusztus 19-i közgyűlésén hagyta jóvá.

Debrecen, 2020. augusztus 19.

**KONCENTRÁLT TEJŰ FAJTÁK
TENYÉSZTŐ EGYESÜLETE**
4032 Debrecen, Bószörményi út 138.
Szlsz.: 61200261-11023627
Adószám: 18563210-1-09

Dr. Béri Béla
ügyvezető igazgató
tenyésztésvezető